
UN INSTRUMENT D'ANÀLISI PELS PROFESSIONALS

L'esport com a eina de desenvolupament personal

Jean-Paul Callède, *Centre de Sociologia Política, Casa de les Ciències de l'Home d'Aquitània (França)*

La pràctica pedagògica integra en la seva estratègia elements, que, deduïts per la sociologia, permeten un millor coneixement per a l'acció.

L'esport, considerat molt temps, com una forma poc exemplar de la cultura, pateix d'un excés a l'inversa

L'exposició que oferim a continuació conté tres eixos essencials. Defineix, primerament, algunes característiques del lleure esportiu dels joves en relació amb diverses iniciatives recents. Després proposa unes reflexions globals sobre el tema de la significació cultural de l'esport. En definitiva s'esforça a precisar el sentit d'una investigació-acció que es refereix a l'animació dels joves en el seu marc de vida quotidiana.

Alguns aspectes d'un esport per a tots

El lleure esportiu dels joves, si més no en les seves formes recents, encara no està gaire estudiat. Tot i això mostra característiques interessants.

Una diversificació de l'animació esportiva

Ja fa uns quants anys que han nascut noves formes d'animació esportiva. Els equipaments socioculturals proposen activitats a l'aire lliure, a la natura i/o d'expressió cultural. Certes federacions o associacions tenen en compte unes aspiracions a què no sempre pot respondre el tipus d'organització dels clubs "tradicionals". Les pràctiques lliures —o auto dirigides— es multipliquen.

De la mateixa manera, durant l'estiu s'adrecen diverses animacions esportives als joves d'algunes grans ciutats franceses, particularment als de sectors "sensibles" (grans col·lectius, medis populars i proletaris). Aquestes accions, impulsades des de 1982, cada any s'estenen a d'altres departaments i tendeixen també a perllongar-se a d'altres èpoques de l'any.¹

Aquestes operacions s'inscriuen globalment en el projecte social d'un vertader esport per a tots.

Cap a una equiparació social de les possibilitats

D'ençà de l'estiu de 1982 a França, s'han proposat diverses animacions

esportives per als joves. Han estat posades en pràctica per iniciativa dels ajuntaments i amb l'estímul directe de l'Estat.

Aquestes animacions marquen un canvi fonamental de perspectiva que s'expressa a diversos nivells.

Els textos ministerials² insisteixen en l'objectiu social que representa aquesta obertura cap a poblacions de joves —més aviat— desfavorits. Les mesures que preconitzen tendeixen a privilegiar a partir d'aleshores els espais socio-geogràfics perifèrics. A més a més, a nivell de la interministerialitat, mostren la voluntat de considerar de manera més global la integració social de les persones i en particular la inserció dels joves (participació en les animacions esportives, presa de responsabilitat, sensibilització per a la formació pre-professional, etc...) Un programa així mostra, doncs, un canvi en la dinàmica de l'oferta cultural i esportiva, i això, beneficia la perifèria per damunt del centre.

Els dos decennis precedents els podem caracteritzar per una sectorialització de les institucions educatives. Avui dia hom comprova a la inversa, de cara als espais afectats, una globalització de l'animació a nivell dels programes duts a terme ("joves voluntaris", 16-18 anys", Projecte d'Acció Educativa, "Vacances et Loisirs pour tous", "Prevenció estiu 83, 84...) i les col·laboracions institucionals implicades.

Noves perspectives d'animació

Les animacions esportives a nivell de barri o de gran col·lectiu són d'altres testimonis d'un esport obert a la vida". Treuen el suport dels recursos locals existents: clubs, associacions esportives, culturals o del marc quotidià, equipaments socioculturals, equips de prevencions, serveis municipals, sector escolar...

Durant molt temps hom ha pensat que l'individu, obligatòriament i immediatament —havia de fer-se a la mesura de l'esport. Actualment, les esta-

dístiques sociològiques mostren el caràcter massa segregatiu d'aquesta ambició.

També ha calgut considerar amb més modèstia un esport a la mesura de l'individu, en particular en els medis socials més mancats i caracteritzats, sota molts aspectes, per un procés de desapropiació cultural i una pèrdua d'identitat social. En aquest altre canvi de perspectiva, ¿com s'efectua l'ajustament de l'oferta" i la "demanda recreativa"? L'animació esportiva proposada en un medi obert és essencialment d'iniciació i de descobriment (animació centrada en el grup i/o la relació amb la natura) i no pas directament en la tècnica (animador especialista d'activitat, pràctica competitiva). El lleure actiu i recreatiu està basat en la pedagogia de la "prova" en el sentit simbòlic del terme) i de l'èxit, valoritzant per al jove. En la pràctica no és pas evident que les formacions i els títols d'animadors siguin sempre, -en si mateixos, els més adaptats a la demanda d'aquests usuaris joves o adults.

L'esport com a camp d'expressió corporal

L'esport, considerat durant molt de temps, com una forma poc "exemplar" de la cultura, avui dia pateix de l'accés a la inversa. És proclamat com a eminentment cultural, però els propòsits que desenvolupa, no obstant, no són ni evidents, ni vertaderament demostratius, llevat d'alguns treballs, en particular els de M. Bonet i B. Jeu.³

La pràctica esportiva afavoreix l'aprenentatge del grup i el de l'autonomia personal. En el mateix moviment, permet al jove de projectar-se en el futur: formulació, posada en pràctica i realització d'un projecte individual o col·lectiu mitjançant la interiorització de l'obligació, entesa en el sentit més elevat. En aquest sentit, el compromís és sinònim de llibertat. A més a més,

l'esport també es caracteritza per una relació privilegiada amb la creació i la imaginació. S'imposa com un camp essencial d'expressió cultural. En les seves formes més inacabades, en canvi, l'activitat física o esportiva es troba considerablement limitada en la seva pretensió cultural. La llibertat de compromís i de creació, la relació amb la imaginació, amb el grup, no hi són o bé hi són poc expressades.

L'esport: pluralitat i/o unitat d'expressió

Hem encertat dues vegades la qüestió, La pràctica esportiva, i, s'ordena en relació a un o a diversos models normatius? i, En quines condicions l'esport és expressió cultural? En la nostra opinió és indispensable distingir diferents "models" pedagògics que entren en el camp de les activitats físiques i esportives. Cada un d'ells en la perspectiva d'una acció educativa procedeix d'un ajustament a nivell d'aspiració o pol d'interès en l'horitzó psico-sociològic d'una població (de joves) donada. Però el que han de tenir en comú és el fet de ser portadors per al jove, almenys virtualment, d'una condició de progrés i d'avançament de si mateix⁴ i consegüentment, d'una autèntica expressió cultural. Si més no potencialment, l'activitat física i esportiva veritable és portadora d'una expressió més completa, més acabada, que mai no exclou ni l'alegria ni el plaer de l'emoció. De fet, ha de debè diverses maneres de "fer esport"? A aquest nivell, les falses alternatives de tipus "alliberament/alineació" per a l'esport, directivitat (i "prohibició")/ no directivitat (i "llibertat"), "plaer/impediment", etc., cal relegar-les al capítol de les males dissortacions!

Des d'un punt de vista més general, no es tracta pas de negar que la societat esportiva s'inscriu en el context econòmic i polític de la societat global; fins i tot s'han comès alguns excessos "en nom de l'esport": drogues, violència, racisme... Cal retenir que

cada realització humana té probablement la seva part fosca, però no hem pas de prendre aquesta per aquella.

Les condicions socials de la pràctica

És indispensable precisar les formes d'animació esportiva que contribueixen, amb les seves orientacions, a afavorir la aparició en el jove d'una conducta responsable. En aquest sentit, es parlarà d'un acostament "voluntarista" a l'animació dels joves. Hi ha, de tota manera, una altra dimensió que marca un límit o una contenció objectiva a la seva posada en pràctica. Volem parlar del nivell d'estructuració del quadre de vida quotidià en el qual, per una part, el jove realitza el seu ajustament a la societat, la seva inserció social. Es pot assenyalar, amb les precaucions habituals, una correspondència entre les pràctiques socials i culturals dels joves i les característiques socio-geogràfiques de les àrees d'habitatge en què viuen (barri residencial o popular, gran col·lectiu...). En aquesta perspectiva, els avantatges, per als joves que procedeixen dels medis residencials, com els handicaps, per als joves procedents de medis populars, són acumulatius. La forta densitat de població, el gigantisme arquitectònic dels habitatges col·lectius, la manca d'equipaments a la vora, el feble nivell econòmic de les famílies, la cohabitació interètnica, les trajectòries residencials de les famílies, la debil disponibilitat dels adults (possibles animadors desinteressats), la insuficiència del desenvolupament associatiu, etc., són obstacles a la comunicació i a la participació social. De fet, el desenvolupament de la vida associativa local, l'obertura dels equipaments socioculturals en Cases per a Tots, la participació dels residents en l'animació, etc., veritablement no poden desenvolupar-se si no és a partir d'un cert llinar d'estructuració del quadre de vida i "d'equilibri" de la regulació social.

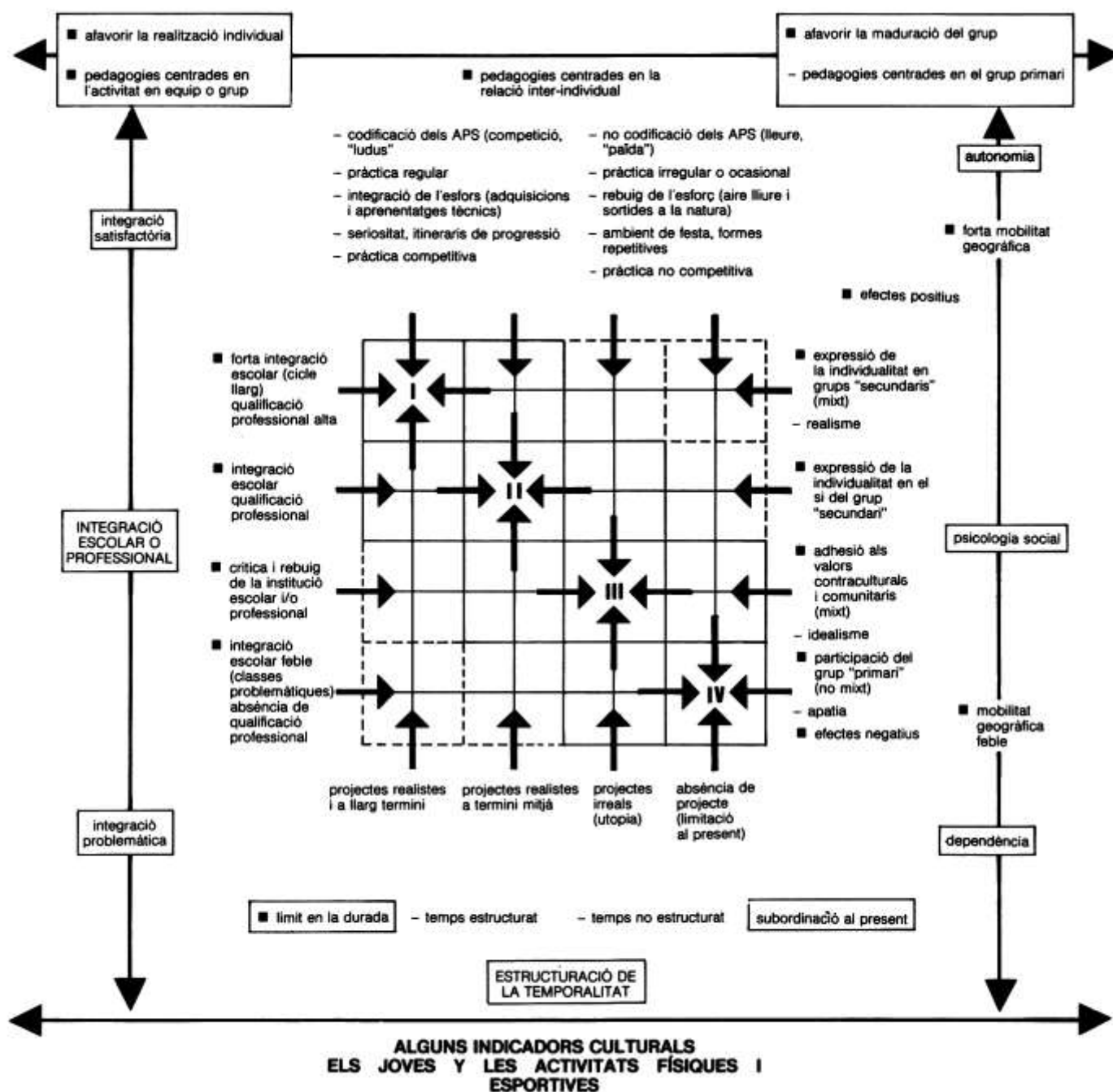
Vers a una recerca-acció

No utilitzem pas aquesta expressió per cedir a una mena d'aspecte de moda. Es tracta més aviat de definir els lineaments d'una gestió específiques tenint en compte els coneixements de les ciències socials i portada a terme en l'esperit d'una col·laboració que associï tots els qui s'interessen per aquests aspectes del fenomen esportiu.

L'exploració sociològica

El discurs mantingut sobre l'esport moltes vegades queda paralitzat pel no reconeixement de les classes socials i de les seves especificitats culturals. Parlar de l'home en general —del jove— ve a promoure un discurs ideològic modelat per la ignorància, interessos partidaris o simple a priori. La sociologia, en trencar radicalment amb aquesta perspectiva, es compromet en el coneixement de dinàmiques culturals que caracteritzen mitjans socials i/o classes d'edat. Les "cultures" esportives —o simplement corporals— dels individus apareixen molt marcadament pel pas de les traves socials, quadre de vida, sistema de sociabilitat, condicions de treball, obligacions domèstiques, possibilitats econòmiques... Així mateix, la imatge del cos i les seves diferències segons el sexe, profundament arrelada en els seus papers, són fortament determinades pel seu medi social d'origen. Aquestes dades constitueixen una base indispensable per portar a terme, encara que no siguin pedagogies actives, almenys pràctiques educatives informades. Els coneixements de les ciències socials porten a admetre l'existència de diversos universos esportius socialment diferenciats i en la prolongació de certs treballs,⁶ ens sembla d'utilitat proposar una tipologia interpretativa dels indicadors culturals (vegeu el quadre adjunt). La seva presentació figurada és guiada per una triple preocupació de claredat, de concisió i d'exhaustivitat. Hem retingut quatre dimensions relacionades amb la inte-

La pràctica esportiva afavoreix l'aprenentatge del grup i l'autonomia personal, també es caracteritza per una relació privilegiada amb la creació i la imaginació

NOTES:

1. Rapport Bonnemaison. Comisió d'ajuntaments sobre la seguretat. Face à la delinquance: prévention, répression, solidarité, rapport au Premier Ministre, Paris. La Documentation Française, (operació estiu, 1982; pp. 167-172).
2. Circular interministeriel del Primer Ministre del 23 de març de 1983: Programme de vacances 1983 pour les jeunes (Ministère du Temps Libre, de la Jeunesse et des Sports): operation "Prévention été 83" (Ministère de la

Solidarité et de la Justice). Circular del Primer Ministre del 30 març 1984.

3. BAUET, M. Signikation du sport, Editions Universitaires, 1968; JEU, B. Le sport. femotion et fespace. Essai de classification des sports et de ses rapports avec la peee mythique, Park Vigot, 1977.
4. CALIEDE, J.P. Les jeunes, le sport et le loisir. Revue Education Physique et Sport, núm. 144, març-abril, 1977, pp. 29-33.

5. BARBIER, R. La recherche-action dans l'institution éducative. Paris: Gauthiers-Villars, 1977.

6. Amiadé des enseignants d'EPS. Compurs rendus des recontres de l'EPS, revues EPS núm. 182, 176-170, 168, 164.
7. DUMAZEDIER, J. sers une civilisation des kisers? Park Seuil, 1962 p. 82.
Aquest article aparegué a la revista EPS, núm. 194, juliol-agost, 1985 amb el títol: Les jeunes et k loisirs sportvek constats et perspectives.

gració escolar o professional, amb l'actitud (psicologia social i estructuració de l'espai i de la temporalitat) i amb els components pedagògics.

L'"enreixat" així elaborat s'aplica essencialment als 13/25 anys. Per a diversos índex, hem esmentat simplement els dos extrems, amb molta més raó ja que alguns d'ells no sempre estan distribuïts gradualment.

L'encreuament d'aquests eixos determina "espais d'atributs" (I, II, III, IV) que associen els (alguns) indicadors i índexs retinguts en els diferents regis- tres.

Les caselles amb línies discontinües corresponen a conjunts buits o tipus "aberrants".

Les caselles intermèdies (incompatibilitat relativa o radical entre diferents indicadors), al contrari, corresponen a una dispersió possible de certs indicadors o a les latituds d'evolució de certes situacions d'animació esportiva.

Els públics de joves de les animacions-vacances, portats als medi(s) urbà(ns), s'inscriuen, bàsicament, en "l'espai IV".

Es tracta d'aprehendre aquesta construcció com un sistema obert i susceptible de suportar modificacions, en funció per exemple, dels contextos institucionals, dels grups d'edat i dels públics considerats.

El desenvolupament de les recerques acabades

El sociòleg no té pas la pretensió de donar al pedagog —al mestre, a l'animador, l'alfabet del seu treball professional.

Aquest pas no tindria sentit i revelaria ràpidament els seus límits al contrari, es tracta d'examinar una altra articulació dels coneixements: la pràctica pedagògica integrada en les seves estratègies educatives alguns dels elements deduïts per la sociologia i que permeten nodrir reciprocament el coneixe-

ment científic. Més enllà de les intervencions puntuals que obren, sense dubte, vies de reflexió i d'acció, hi ha la necessitat de comprometre's a posar en pràctica recerques acabades a nivell de municipi o de sector d'habitatge que associïn també els representants locals dels ministeris implicats, habitatge, medi ambient, joventut i esport, educació, solidaritat, etc.

Els joves: animació esportiva i vacances actives

Tomem sobre aquest aspecte important de l'animació dels joves.

El moment de les vacances no deixa de posar nombrosos problemes en les aglomeracions. Els equipaments públics no són pas sempre accessibles o adaptats a la demanda social —a les necessitats d'aquest període. El "rebuig" i la "ignorància" de les estructures existents que demostren els nens i els adolescents han d'incitar-nos a interrogar-nos sobre les condicions sociològiques institucionals i tècniques de desenvolupament d'un camp d'animació que s'imposa a la realitat, malgrat el pes d'algunes actituds i mentalitats. Així mateix, cal explicar els prolongaments possibles i desitjables d'aquestes animacions - vacances (animació permanent i freqüentació dels equipaments propers, concertació entre les diverses llars d'animació social, sociocultural o esportiva del sector, lloc de la institució escolar i paper dels mestres). Els objectius socials, lligats a la prestació d'aquestes animacions, són almenys de dues menes: es tracta de proposar estructures eficaces per a la pràctica de l'esport per tots i per a tots; al contrari, i és el segon punt, no es tracta de deixar creure que l'esport i el sector associatiu que l'anima constitueixen un remei miraculós que permeti resoldre determinades

tensions o contradiccions socials "ocupant els joves" en activitats esportives.

Conclusió

Hem proposat un acostament sociològic del tema, entre d'altres de possibles. Subratllem, d'altra banda, el caràcter, en molts aspectes, exploratori i interrogador d'aquest. És evident que diversos aspectes, per ells mateixos mereixerien una anàlisi més detallada, forma d'animació, enquadrament pedagògic, àrees d'animació i equipaments esportius, finançament...

Retenim que la pràctica esportiva permet l'apropiació i la integració de funcions complexes que caracteritzen el procés d'individualització i d'autonomia de la persona al si de la col·lectivitat. Entre els joves, l'activitat esportiva es caracteritza pel pas d'una funció lúdica a una funció més elaborada, fundada en l'explicitació d'un projecte i la voluntat de realitzar-lo. Aquesta aspiració, de tota manera, no s'exerceix pas anihilo sinó que s'inscriu en un context social del qual ella en constitueix, per una part, un reflex significatiu. "El que passa més sovint és que a un treball empobridor correspongui un lleure de la mateixa naturalesa", escriu Joffre Dumazedier.⁶

És indispensable desenvolupar accions d'animació esportiva en la ciutat i en un quadre familiar i obert per als joves de vacances. És una evidència.

Aquesta determinació no ha de dispensar-nos, per tant, d'una reflexió que tractaria de definir quina hauria de ser l'organització d'una societat que permeti que tots els joves s'expansionin culturalment, és a dir, en plena responsabilitat, amb els seus lleures i el seu esdevenidor professional.